

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

**Identita v transkulturní perspektivě.
Symboly jako nástroj kulturní identity**

**Identity in transcultural perspective.
Symbols in the creation of cultural identity**

Teze disertační práce

Vypracovala: PhDr. Jana Šafaříková

Školitel: Doc. Václav Soukup, CSc.

2022

Obsah

Shrnutí.....	3
Summary	5
Struktura, cíle, metodologie.....	7
Závěry dosavadního bádání	12
Studium a odborná činnost.....	17
Vybraná bibliografie	20

Shrnutí

Přes svou geografickou vzdálenost a odlišné cesty, jimiž se ubíral společenský vývoj Austrálie a Evropy, jsou si obě oblasti značně podobné a sociopolitický vývoj v Austrálii do určité míry předjímá události, z nichž se některé se zpožděním opakují v evropském kontextu. Mezi hlavní témata australských veřejných a politických debat dlouhodobě patří problematika imigrace a politiky multikulturalismu, z nichž obě stojí v samých základech národní a kulturní identity současné Austrálie. Zejména v posledních několika letech se stala středobodem veřejného diskurzu také v Evropě. Zatímco Evropa se otázkou globalizace, imigrace, multikulturalismu a vlastní národní identity ve zvýšené míře začala znovu zabývat až v souvislosti s migrační krizí kolem roku 2015, v Austrálii jde o téma, které má ve vrcholné politice, médiích a veřejné diskusi své stálé místo nejméně od devadesátých let minulého století, kdy se do parlamentu dostala strana One Nation Party, v mnohém velmi podobná mimo jiné německé Alternative für Deutschland (AfD) nebo francouzskému Rassemblement national (RN).

Disertační práce předkládá deskripci, analýzu a interpretaci vývoje a proměn vnímání kolektivní australské národní a kulturní identity, australského nacionalismu a souvisejících změn imigrační politiky a politiky multikulturalismu v průběhu novodobých australských dějin od roku 1788 až do současnosti. Závěry tam, kde to je možné, následně porovnává se situací v Evropě se zvláštním zřetelem na Německo a Francii jako země, které pro zjednodušení budou reprezentovat Evropu, resp. Evropskou unii jako celek. Práce vysvětluje vznik a vývoj australského nacionalismu s ohledem na koloniální dějiny Austrálie a ukazuje, v jakých aspektech se vývoj a změny veřejného diskursu v pojmání vlastní národní a kulturní identity podobají velmi podobnému, byť o poznání pomalejšímu vývoji v Evropě. Disertační práce prostřednictvím interdisciplinárního přístupu porovnává politiku multikulturalismu v kontextu Austrálie a Evropy a s využitím závěrů antropologicky koncipovaných výzkumů a konzultací s odborníky na tuto problematiku v Austrálii, Francii a Německu předkládá jejich interpretaci.

V části věnované Austrálii disertační práce navazuje na předchozí práce autorky (viz bibliografie), na něž lze odkázat pro bližší vhled do problematiky australského nacionalismu a konstrukce australské identity. S ohledem na současné evropské dění přikládá výběr souvisejících mediálních výstupů.

Ústřední výzkumná otázka je rozdělena do těchto tematických oblastí:

- Imigrace a multikulturalismus v současné australské společnosti a jejich vliv na proměny vnímání australské národní a kulturní identity i její oficiální konstrukci
- Studium akulturace a kulturní změny v komplexním prostředí současné australské společnosti a paralely s vývojem v Evropě na příkladech Německa a Francie
- Změny v imigrační politice a důvody, které k nim vedly, odklon od politiky multikulturalismu a jejich význam a možné důsledky v evropském kontextu
- Symboly etnické příslušnosti a kulturní reprezentace identity, vytváření mediální reality a vliv médií na formování kulturní identity

Disertační práce nahlíží na související otázky a kontroverze ve snaze přispět k celospolečenské diskusi ohledně toho, jak co nejlépe, s respektem a v míru zajistit soužití odlišných kulturních skupin v rámci demokratického státu.

Klíčová slova

Identita, kultura, etnicita, multikulturalismus, nacionalismus, migrace, asimilace, integrace

Summary

Despite its geographical distance and the specific ways in which the state of Australia came into existence two centuries ago, both Europe and Australia share a number of similarities in their recent cultural, social and political development, with Australia to some extent anticipating trends which later also appear in Europe. Two of the most widely discussed issues, that have dominated public and political debates in Australia for decades, are related to immigration and the politics of multiculturalism, both of which form the very pillars on which the national and cultural identity of Australia is based upon. Especially within the last years, the questions of immigration and multiculturalism have also entered with full force the public and political discourse in Europe, with both topics gaining a prominent place in the debate. However, while Europe has been made aware of these issues at last during and after the migration crisis of 2015, in Australia, they have been present for a substantial part of the state's existence, and more prominently since the 1990s when the One Nation Party, a political party in many aspects similar to the Alternative für Deutschland (AfD) in Germany and the Rassemblement national (RN) in France, gained substantial electoral success.

The dissertation presents a description, analysis and interpretation of the development of the collective national and cultural identity of Australia, of its shared perception, of Australian nationalism and the associated shifts in the shape and course of the immigration politics and of the politics of multiculturalism throughout the Australian history, i.e. from the year 1788 onwards, with focus on the recent developments. The conclusions, where possible, are then compared with the recent sociopolitical developments in Europe, with Germany and France being the principal cases of this comparison.

Utilising an interdisciplinary approach, the dissertation gathers the most relevant data regarding the politics of multiculturalism in Australia, France and Germany, and provides a subsequent interpretation. The work follows on the author's previous theses

focused on Australia, and with respect to the current events occurring in France and Germany also includes the author's recent media publications.

The dissertation focuses on the following areas of research:

- Immigration and multiculturalism in contemporary Australian society and their influence on shifting the political and popular discourse regarding the understanding of national and cultural identity in Australia, as well as its institutionally promoted form
- Acculturation and cultural change in the complex environment of the contemporary Australian society, and parallels to the developments in Europe on the examples of Germany and France
- Reasons and motivations for the changes of Australian immigration politics, gradual abandoning of the politics of multiculturalism, and the relevance of this development in the European context
- Symbols of ethnical belonging and cultural representation of identity, processes of creating a cultural identity and the role of media in its formation

The dissertation will connect theoretical and scientific data with interpretation of empirical research results, media content analysis, as well as with the data and knowledge gained through empirical research. The dissertation utilises personal experience, resources and conclusions gained through living, working and studying in Australia, USA and Germany. The analysis is based on holistic, comparative, and interdisciplinary approach, in accord with the principles of current sociocultural anthropology. It is the aim of this work to broaden the current discussion on how to peacefully manage cultural diversity in democratic states.

Key words

Identity, culture, ethnicity, multiculturalism, nationalism, migration, assimilation, integration

Struktura, cíle, metodologie

Předmětem práce je popis, analýza a interpretace proměn kolektivního vnímání australské národní a kulturní identity, australského nacionalismu a souvisejících změn imigrační a populační politiky v průběhu novodobých australských dějin od roku 1788 do současnosti. Závěry tam, kde je to možné, jsou následně porovnány se současnou situací v Evropě, konkrétně v Německu a ve Francii.

Otázkami, jak zacházet se stále se zvyšující diverzitou uvnitř společností a jak zabránit její související fragmentaci do navzájem soupeřících klanů, se zdaleka netýkají jen Austrálie, ale velké části vyspělých zemí včetně těch evropských. Jedním z podstatných rozdílů oproti Evropě je, že Austrálie na tyto otázky začala hledat odpovědi dříve, a jako nový, rychle se rozvíjející stát si navíc nemohla dovolit své omyly a chyby dlouhodobě přehlížet a udržovat. Evropské státy, přesto že se s imigrací a související kulturní diverzitou rovněž ve zvýšené míře potýkají přinejmenším od konce druhé světové války, k důslednější reflexi přiměla až migrační krize po roce 2015. Ta zároveň zvýraznila nefunkční modely soužití, do té doby považované za nepříliš relevantní odchylky z jinak příznivého trendu.

Cílem práce je popsat, že ačkoli Austrálie je od Evropy geograficky vzdálená, probíhají v ní velmi podobné sociální procesy, ovšem narozdíl od Evropy s mnohem vyšší rychlostí, a také s tím rozdílem, že politické rozhodování a veřejný diskurs se v Austrálii shodně pohybují především v neideologické rovině a jsou postavené na pragmatickém vyhodnocování postupů, které jsou adaptivní, a vyřazování těch, které adaptivní nejsou. Analýza dění v Austrálii může pomoci Evropě vyhnout se slepým uličkám, do nichž není nutné znovu vstupovat.

Disertační práce přímo vychází z a navazuje na předchozí závěrečné práce autorky, zejména na rigorózní práci, která popisuje vznik a konstrukci kolektivního narativu australského národa prostřednictvím symbolismu na jedné straně a imigrační a

populační politiky na straně druhé. Také v disertační práci je zvláštní pozornost věnována symbolické a politické rovině a jejich vzájemnému prolínání.

Disertační práce využívá mezioborový přístup usilující o pochopení jevů v širokých souvislostech, z hlediska metodologie se inspiruje symbolickou antropologií a snaží se porozumět popisovaným společenským jevům z pohledu členů daných společností. Práce využívá poznatky získané studiem odborné literatury dostupné mj. prostřednictvím univerzitních, městských a státních knihoven v Praze, Sydney, Brisbane, Perthu, Canbeře a Miami, z vědeckých databází a odborných časopisů a monografií, studiem veřejně přístupných vládních dokumentů, dále z neveřejných rozhovorů s respondenty z prostředí mezinárodní politiky, akademické sféry a diplomacie a v neposlední řadě z přímé osobní zkušenosti.

Po expozici studovaného tématu ve shrnutí a první úvodní kapitole disertační práce pokračuje výběrem tezí, definic a současného stavu bádání v oblasti národní a kulturní identity, popsanych ve druhé kapitole. Identita je pojímána jako široký soubor sdílených významů a hodnot, jako veřejná fantazie a kolektivní narativní fikce, jako do značné míry symbolický, intelektuální a kulturní konstrukt, který politické, společenské a kulturní elity nepřetržitě předkládají veřejnosti. Práce pracuje s tezí, že způsob a míra identifikace s tímto konstruktem ovlivňuje myšlení a reálné jednání členů dané společnosti, přičemž většinové názory na vlastní a kolektivní identitu pak zpětně ovlivňují a formují politická opatření. V případě Austrálie je vedle symbolické roviny praktickým nástrojem k budování kolektivní národní identity imigrační a populační politika, která je ve světle událostí posledních let tématem stále více diskutovaným také v Evropě.

Vnímání identity se proměňuje vlivem postupující globalizace a rostoucí míry celosvětové migrace a imigrace, kdy navíc stále menší počet států přitahuje a absorbuje stále větší počet cizinců ze stále odlišnějších kulturních okruhů. Zde se ukazuje, jak důležitou součástí vnímání a konstrukce identity jsou symboly, včetně pocitů symbolického ohrožení, které na základě sociologických a psychologických výzkumů bývá označováno jako závažnější hrozba než ohrožení ekonomické.

Disertační práce popisuje dichotomii „my a oni“, odvěké téma antropologie, ve světle současného dění, a to v rovině symbolické a politické, tedy v rovině ideologie a politiky multikulturalismu, vzniku pravicově konzervativních a populistických politických hnutí a stran, zmiňuje proměny nacionalismu a vývoje specifických multikulturních politik, problematiku imigrace, integrace a akulturace, otázky sociální koheze a související kritiku a kontroverze.

Třetí kapitola se zabývá problematikou australského hledání a budování vlastní jedinečné identity. Austrálie je příkladem státu, který se ve druhé polovině 20. století snažil napravit chyby a omyly vlastní minulosti, a to tak, že z jednoho extrému, kterým byla politika bílé Austrálie a systematická diskriminace Austrálců, následně neanglosaských Evropanů, poté Číňanů a Asiatů obecně, se vláda v 70. letech přiklonila na opačný pól politiky multikulturalismu, kterou následně po ani ne třech desetiletích opět opustila. Společně s tím, jak se měnila demografická skladba Austrálie, proměňovala se také politická opatření vztahující se ke kulturní diverzitě. Po experimentech s rasovou a kulturní asimilací Austrálie přijala model de facto „liberálního nacionalismu“, který nyní určuje přístup státu k otázkám občanství, kulturní diverzity a národní identity.

Čtvrtá a pátá kapitola se zabývají současnou situací v Německu a ve Francii, které byly zvoleny jako modelové země reflektující situaci v Evropě, resp. Evropské unii. Kapitoly popisují proměny vnímání politiky multikulturalismu v Německu v průběhu posledních desetiletí, zvláštní pozornost je pak věnována tématu migrační krize v roce 2015 a jejím politickým a sociálním důsledkům, které znovu dostaly do popředí problematiku nacionalismu a otázky ohledně vlastní identity. Zatímco Německo se touto cestou do určité míry vyrovnává s vlastní historickou vinou, Francie podobně jako Austrálie zejména v posledních letech k otázce imigrace a vlastní kulturní identity postupuje stále více racionálně a pragmaticky. Země se potýká s vnitrosociálními konflikty, s postupující fragmentací a etnickým a náboženským separatismem, na něž v rámci oficiálního diskursu soustavně upozorňuje francouzská vláda a prezident. Významné postavení v této debatě mají

otázky ohledně udržení vlastní kulturní identity, konceptu *laïcité*, který vytěšňuje kulturní, etnické a náboženské odlišnosti do striktně soukromé sféry, stejně jako otázky bezpečnosti, radikalizace a terorismu.

Přílohy na konci disertační práce, jejichž součástí je také výběr výstupů publikovaných v médiích, dále v obrazech, textu a grafech přibližují popisované skutečnosti předchozích kapitol.

Disertační práce je inspirována symbolickou antropologií Clifforda Geertze a jeho přístupem k interpretaci kultur jako jedinečných znakových systémů z pohledu „těch druhých“, tedy členů dané kultury, přičemž osoba antropologa je nedílnou součástí závěrů. Cílem antropologického bádání nemá být pouze popis kulturních vzorců a norem, ale interpretace „významových pavučin“, v nichž zvláštní zřetel je kladen na symbolickou rovinu, kde významy a symboly, definované jako jakýkoli předmět, činnost nebo událost, které slouží k přenosu myšlenek nebo významů, jsou sdíleny prostřednictvím sociální interakce. Každá kultura je tak uspořádaným systémem symbolů a významů, na jedinci nezávislou autonomní vrstvou reality. Kultury jako symbolické systémy určují naše pojetí světa a orientaci v něm; a tím, že symboly určují a vytvářejí realitu a její projevy, zároveň ovlivňují jednání, názory a postoje a v důsledku i politické rozhodování. Význam symbolické roviny ilustrují empirické výzkumy, jež mimo jiné dokládají, že tzv. symbolické ohrožení, mířící na skupinovou ideologii, její kulturní hodnoty a světonázor, lidé vnímají jako závažnější ohrožení než hrozby fyzické a ekonomické.

Síť významů a symbolů utváří vnímání individuální a kolektivní identity a v důsledku také pojmání vlastního národa. V tomto ohledu disertační práce navazuje na koncept národů jako myšlených společenství, jak jej rozpracoval teoretik nacionalismu Benedict Anderson. Vzhledem k tomu, že současná společenství nebo národy jsou natolik početné, že je nemožné osobně ani zprostředkovaně znát jeho ostatní členy, jsou tato společenství do značné míry „myšlená“, „imaginární“. Myšlenka národa přesto může být natolik silná, že lidé za ni položí život, i když zároveň ji lze jen obtížně racionálně definovat. Narozdíl od Ernesta Gellnera, podle nějž se

nacionalismus rozšířil ze západu Evropy v souvislosti s nástupem průmyslové revoluce, Anderson posouvá vznik nacionalismu k evropské diaspoře v kolonizovaných zámořských územích. Budování národů je podle něj akcí nápodoby, kdy nově vznikající politické entity k ustavení sociální a politické infrastruktury přebírají model národního státu.

Cenným doplněním těchto výchozích teoretických tezí jsou závěry empirických výzkumů; za všechny lze zmínit australského sociologa Tima Phillipse, jenž koncem devadesátých let důkladně rozpracoval téma australské národní identity, přičemž dodnes je citovaná jeho metaanalýza¹ z roku 1998. Podle Phillipsových závěrů vedle sebe existují dvě paralelní paradigmaty: starší, ve společnosti převládající, které je založené na etnicko-kulturním základě, a novější, politicky preferované ovšem méně populární, založené na principu občanství.

Výsledná podoba disertační práce byla ovlivněna setkáním a rozhovory s odborníky z příbuzných oborů během posledních let. Inspirativními osobnostmi byli mezi jinými francouzský politolog Christian Lequesne, německý politolog Eckart Stratenschulte a historik novodobých evropských dějin Timothy Snyder. Celou prací se zároveň prolíná vlastní zkušenost, získaná při dlouhodobých pobytech ve světě „těch druhých“.

¹ PHILLIPS, Tim. Popular views about Australian identity: research and analysis. *Journal of Sociology*, November 1998, vol. 34, no. 3, p. 281–302.

Závěry dosavadního bádání

Multikulturalismus byl svého času považován za inovativní a efektivní způsob, jak přistupovat k etnické diverzitě. V řadě států včetně Evropy a Austrálie je ovšem multikulturalismus v poslední době vnímán jako faktor ohrožující sociální kohezi a občanské základy státu. Averse vůči multikulturalismu lze vidět mimo jiné v ideologickém posunu, který vedl k úspěchům protiimigračních populistických stran. Studie dokládají, že tento posun v ideologickém spektru směrem doprava ve velké míře zapříčinily právě protiimigrační a proti-multikulturní sentimenty. Populistické strany a hnutí pak tyto postoje prosazují přímo prostřednictvím politického mandátu, ale zároveň i nepřímo tím, že ovlivňují postoje a programy ostatních politických stran.

Společně s tím státy přistupují k důslednější ochraně svých hranic, zpřísňují imigrační politiku a v některých případech také pravidla pro udělování občanství. Předpoklad, že s ohledem na kulturní a etnické vztahy je dlouhodobě vše v pořádku, přestává být v současné době udržitelný, a je na místě se ptát, zda a v jaké formě je multikulturalismus nadále účinnou strategií a zda může nadále fungovat ve své původní podobě, kdy usmíruje minoritní etnické a kulturní skupiny formou kulturního uznání.

Rozsáhlé demografické změny do značné míry souvisejí s globální migrací, která bývá obecně pojímána jako prvek ohrožení, ať už z reálného nebo symbolického hlediska, přičemž idea sdílené národní identity a etnokulturní diverzita bývají vnímané ve vzájemné opozici. Tuto diverzitu v současné době reprezentují zejména lidé z odlišných kulturních okruhů, kteří jsou přinejmenším v běžném diskurzu považováni za ty, kdo vnášejí disonanci do idey národního státu, kdo představují hrozbu pro národní kulturu a kdo napadají zažitá pojetí národních teritorií jako souvisle definovaného homogenního prostoru. Tyto postoje jsou časté rovněž v Evropě, kde v minulosti již řada vrcholných politiků multikulturalismus označila za mrtvý, přinejmenším rétoricky. V současnosti je nicméně toto téma opět velmi

aktuální: Otázka, jak vytvořit inkluzivní národy, proto v řadě západních demokracií představuje otázku zásadního významu.

Akademická literatura mimo jiné předkládá tezi, že zastánci pokračování multikulturalismu nepodávají konkrétní praktické návrhy, jak by bylo možné jej adaptovat na současný svět, ani jasně nezdůvodňují, proč by právě tento koncept měl být zachován. Zdůvodněním bývá především to, že lepší model praktického soužití uvnitř diverzity dosud nebyl nalezen. Multikulturalismus přitom v současné době není pod kritikou jen pravicově konzervativních politických hnutí, ale také takzvaných postmultikulturalistů, kteří v něm vidí nástroj pro udržování socioekonomické nerovnosti. „Tím, že se skrývá za hodnoty údajné sociální harmonie a tolerance, má multikulturalismus setrvalou tendenci vytvářet silnou zeď mlčení, která celé společnosti zastírá endemické nerovnosti, systemický rasismus a třídní segregaci imigrantů z většinové společnosti. Jakou cestou se pak tyto multikulturní společnosti, usilující zároveň o diverzitu a inkluzivitu, reálně mohou vydat?“²

Západní demokracie ve snaze vyrovnat se s diverzitou přešly od idey národního společenství ke společenství občanskému, založeného na principech univerzálního liberalismu. S tím souvisí proces „ztenčování“ pojmání národa na jedné straně, a na straně druhé pak zavádění integračních opatření, která mají ve stále více diverzifikovaných společnostech zajistit a potvrdit úzké spojení mezi dominantní a národní kulturou.

Tento „občanský národ“ je definován v protikladu k národu definovanému na etnickém základě jako politické a právní společenství občanů sdílejících občanskou kulturu, které narozdíl od etnických národů nestaví na společném původu svých členů. Občanský národ je v této dichotomii považován za liberální, inkluzivní, univerzalistický a založený na dobrovolnosti, národní stát je pak popisován jako neliberální, předem daný, vyčleňující a výběrový.

² CANEFE, Nergis. Beyond multiculturalism: interculturalism, diversity and urban governance (Book Review). *Ethnic and Racial Studies*. 2018, vol. 41, no. 8, p. 1468-1475.

Toto dělení reprezentuje spíše zjednodušující model, který nemá všeobecné uznání, mimo jiné kvůli tomu, že i občanské národy alespoň do určité míry vycházejí z etnického základu. Co se nicméně týče evropských států, pak se touto dichotomií často popisuje proměna společností západních demokracií, v nichž probíhá „deetnizační“ proces a z národních států se stávají státy občanské. Od občanů se pak očekává to, že budou socializováni do sdílené politické kultury založené na liberálních ústavních základech a „že se stanou dobrými liberály, spíše než dobrými Dány, Francouzi nebo Brity“.³

Paradoxně zatímco tento občanský model prosazuje široká univerzální kritéria pro získání členství v něm, je zároveň charakterizován systémem integrační politiky včetně integračních kurzů, testů a zkoušek, které mají zajistit, že imigranti znají kulturní hodnoty dominantní společnosti. To značí požadavek většinové společnosti, aby imigranti znali a akceptovali její jazyk, dějiny, hodnoty a tradice natolik, aby mohli být přijati za členy hostitelské společnosti a nadále v ní žít. Místo toho, aby se národ stal národem občanským, tak do určité míry nadále zůstává etno-kulturním konstruktem.

Ústřední postavení dominantní kultury naopak přijímá koncept liberálního nacionalismu: Kulturu většinové společnosti považuje za důležitou, snaží se ale nevyzdvihovat její hlavní znaky jako náboženství, etnicitu a životní styl, a zároveň menšinám uděluje zvláštní práva, která mají podpořit jejich sociální a veřejnou participaci. Diverzita je v tomto pohledu vnímána jako faktor s potenciálně rozvratnými znaky, do určité míry jako problém, s nímž je nutné se ve veřejné sféře buď vypořádat, nebo jej odkázat do sféry soukromé. Etnicita a kulturní odlišnost má být v tomto pohledu umírněna na nejmenší možnou úroveň.

Liberální nacionalismus je také cesta, k níž po třech desítkách let experimentů dospěla Austrálie. Je to ve své podstatě programově pragmatická a liberální verze multikulturalismu, která jasně stanoví, že kulturní diverzita je podřízena hodnotám

³ GUSTAVSSON, Gina. Liberal national identity: Thinner than conservative, thicker than civic? *Ethnicities*. 2019, vol. 19, no. 4, p. 693-711.

většinové společnosti a jejím politickým institucím. Veškerá demokratická práva a svobody se vztahují výhradně na jednotlivce, nikoli na skupiny. Během třicetiletého období multikulturalismu coby oficiální politiky australské vlády tento koncept a jeho prosazování procházel rozsáhlou celospolečenskou debatou, na jejímž základě postupně docházelo k jeho úpravám. Stal se základem nově vznikající australské identity, dosud zůstává jejím hlavním a nejvíce viditelným pilířem. Teoreticky dál funguje podle jména, ve své původní formě ale relativně rychle skončil ve skladišti neúspěšných politických ideí a zůstaly z něj především jeho praktické a pragmatické aspekty.

Také v evropských zemích narůstající diverzita vyvolává diskuse o směřování společnosti: v případech, kdy se minoritní skupiny odcizují hostitelským společnostem, dodržují kulturně neslučitelné nebo nezákonné praktiky a zvyky, udržují blízké kontakty se svými domovskými zeměmi a s jejich režimy, kvůli kterým odešli, nebo pokud se s novými generacemi zvyšuje jejich potenciál k radikalizaci. Vznikají paralelní společnosti udržující kulturní hodnoty, které nejsou v souladu se základními lidskými právy ani principy liberálních demokracií, a prostředí, která nerespektují státem dané zákony a ústavu, rovnost mužů a žen, nebo princip odluky církve od státu a jeho sekulární podstatu.

Narůstající sociální konflikty a tenze mezi jednotlivými skupinami populace se pak projevují mimo jiné v tendencích omezovat expresivní symboly a znaky znázorňující diverzitu. Stále silnější jsou také debaty ohledně toho, do jaké míry liberální demokracie mohou a mají tolerovat náboženské a kulturní praktiky, které hraničí s porušováním lidských práv a demokratických základů státu jako je sekularismus, rovnost mužů a žen a svoboda projevu, a do jaké míry státy postavené na relativně homogenních etnických a kulturních základech mohou a mají svůj narativ národní identity rozšířit na menšiny, jejichž kulturní základy mohou být značně odlišné.

V souvislosti s vysokou mírou migrace v posledních letech se někdy používá pojem „diverzifikace diverzity“ nebo „superdiverzita“, označující skutečnost, kdy odlišnost členů daného společenství je výrazně vyšší než kdykoli v dějinách. Jednu z možností,

jak k tomuto stavu přistupovat, nabízí například teorie kosmopolitní ironie, která v této souvislosti popisuje stav „ironické distance“, jenž podle ní přijímají jednotlivci k tomu, aby se efektivně vyhnuli konfliktu se členy jiných kultur. Neustálý kontakt s „mobilními a odpojenými“ cizinci od těchto „kosmopolitních občanů“ vyžaduje „chladnou loajalitu“ vůči modernímu (národnímu) státu a „mělkou solidaritu“ vzhledem k sociálním vztahům. Tyto chladné a mělké vazby umožňují „zdvořilou koexistenci“ s diverzitou. To předpokládá distanci od vlastní kultury a přijetí nejistých vztahů tak, aby bylo možné žít „ve světě rozporuplných identit a interpretací“.⁴ Považujeme-li lidská práva a zásadu spravedlnosti a rovnosti za základní milník ve vývoji společnosti a jejích institucí, pak se zároveň s tím musíme ptát, jaké povinnosti jsou předpokladem existence těchto práv. Trend současného kosmopolitanismu tyto povinnosti relativizuje plným uznáním ostatních kultur a ironií vůči kultuře vlastní.

Narůstající sociální diverzita se stala globálním a stále komplexnějším fenoménem a interakce a vztahy mezi státy, národy a etnickými a kulturními skupinami se vyvíjejí bezprecedentní rychlostí. Multikulturalismus v první fázi do určité míry posloužil jako adaptivní mechanismus, jak se s narůstající diverzitou vyrovnat a zároveň udržet sociální smír. Je ovšem otázkou, zda tento koncept ve své původní podobě dokáže adekvátně obstát i v současném globalizovaném světě, jakým směrem jej případně dále rozvíjet, nebo zda je jde spíše o nyní již zastaralý koncept posledních desetiletí 20. století.

4 TURNER, Bryan S. Cosmopolitan Virtue, Globalization and Patriotism. *Theory, Culture & Society*. 2002, vol. 19, no. 1-2, p. 45-63.

Studium a odborná činnost

Výzkum a studium

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav etnologie

Doktorské studium. Výzkumné téma: komparativní analýza nacionalismu a národní identity v Austrálii a Evropě na příkladu Francie a Německa. Od 10/2018

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury

Rigorózum. Rigorózní práce: Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita. Obhájeno 2/2011

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury

Sociální a kulturní antropologie. Diplomová práce: Australská kulturní identita jako symbolická konstrukce. 10/2004 – 2/2010 (summa cum laude)

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce: Nativní kultura Austrálie. 10/2003 – 3/2009 (přerušeno 1/2006 – 10/2007)

Zahraniční studijní pobyty

University of Miami (USA), School of Communication, College of Arts and Sciences

Semestrální studijní pobyt, 2008

Studijní témata: vizuální antropologie, dokumentární fotografie, mediální etika

University of Queensland (Australia), Faculty of Arts

Semestrální studijní pobyt, 2005

Studijní témata: kulturní antropologie, australská a domorodá studia, dějiny Austrálie, sociopolitická situace současné Austrálie

Dlouhodobé pobyty relevantní k tématu disertace:

Berlín, 2015

Sydney, Brisbane, Perth, 2005 – 2007

Ostatní:

USA, 2008 – 2009

J a JV Asie, 2013 – 2014

Konference

Beyond 1989. Hopes and Disillusions after Revolutions. Praha, 2019

Národní státy a Evropa 1918 a 2018. Praha, 2018

Prague European Summit. Praha, 2017, 2018, 2019

Česko-německé diskusní fórum. Mariánské lázně, 2017

Re:publica. Berlín, 2016

Vzdělávací programy a studijní cesty (výběr)

Voyage d'étude: La France face à l'exigence participative. Quelle démocratie pour demain? L'Institut franco-allemand, Paris, 2021

Mittel- und Osteuropäisches Journalistenseminar. Leipzig, 2019

Themenreise: Flucht, Migration und Integration. Auswärtiges Amt der Bundesrepublik Deutschland, Berlin / Hamburg, 2017

Czech-German Young Professionals Program. Praha / Berlin, 2016

Medien - Mittler zwischen den Völkern. Robert Bosch Stiftung, Berlin, 2015

Berliner Schule für Journalismus & Kommunikation, Berlin, 2015

FES European Autumn Academy. Friedrich Ebert Stiftung, Leipzig, 2015

Publikace

ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Pražené larvy, zákusky z červů. Entomofagie jako kulturní tabu. *Journal of Culture*, 2021, 1: 62-69.

ŠAFARÍKOVÁ, Jana. Hledání identity. Nacionalismus v novodobých dějinách Austrálie (v přípravě).

Průběžná sociolukturní analýza geopolitické situace v Německu a ve Francii (zahraniční rubrika MF Dnes).

Dále související texty, rozhovory, analýzy a reportáže zveřejněné v českých a německých soukromých a veřejnoprávních médiích (Deutschlandradio Kultur, Český rozhlas aj.).

Tématem vzniku a vývoje australské kulturní a národní identity se zabývají také předchozí závěrečné práce autorky včetně diplomové a rigorózní (viz bibliografie).

Vybraná bibliografie

ALEXANDER, Robin. *Die Getriebenen. Merkel und die Flüchtlingspolitik. Report aus dem Innern der Macht*. München: Siedler, 2017.

ALGAN, Yann, BISIN, Alberto, MANNING Alan, VERDIER, Thierry. *Cultural Integration of Immigrants in Europe. Studies of Policy Reform*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

ANDERSON, Benedict. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006.

ARTHUR, Bill, MORPHY, Frances. *Macquarie Atlas of Indigenous Australia. Culture and Society through Space and Time*. Canberra: Australian National University, 2005.

ASHCROFT, Richard T., BEVIR, Mark (eds.). *Multiculturalism in the British Commonwealth. Comparative Perspectives on Theory and Practice*. Berkeley: University of California Press, 2019.

BLAINEY, Geoffrey: *Dějiny Austrálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

BOURKE, Colin, BOURKE, Eleanor, EDWARDS, Bill. *Aboriginal Australia*. University of Queensland Press, St Lucia (QLD) 2004.

BUSCHKOWSKY, Heinz. *Die andere Gesellschaft*. Berlin: Ullstein Verlag, 2014.

BUSCHKOWSKY, Heinz. *Neukölln ist überall*. Berlin: Ullstein Verlag, 2012.

BUTCHER, John (Ed.). *Australia Under Construction. Nation-building Past, Present and Future*. Canberra: Australian National University Press, 2008.

CALLAN, Hilary (Ed.). *The International Encyclopedia of Anthropology*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2018.

CASTLES, Stephen. *Mistaken Identity: Multiculturalism and the Demise of Nationalism in Australia*. Sydney: Pluto Press, 1992.

COLE, Mike. *Racism. A Critical Analysis*. London: Pluto Press, 2016.

CLYNE, Michael, JUPP, James (Eds.). *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011.

CROTTY, Martin, EKLUND, Erik. *Australia to 1901. Selected Readings in the Making of a Nation*. Croydon (VIC): Tertiary Press, 2004.

DRÖGE, Kurt. *Alltagskulturen zwischen Erinnerung und Geschichte. Beiträge zur Volkskunde der Deutschen im und aus dem östlichen Europa*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1995.

FINKIELKRAUT, Alain. *L'Identité malheureuse*. Paris: Stock, 2013.

GALLIGAN, Brian, ROBERTS, Winsome. *Australian Citizenship*. Melbourne: Melbourne University Press, 2014.

GELLNER, Ernest. *Nations and Nationalism*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2006.

HEITMEYER, Wilhelm, MÜLLER, Joachim, SCHRÖDER, Helmut. *Verlockender Fundamentalismus: türkische Jugendliche in Deutschland (Kultur und Konflikt)*. Berlin: Suhrkamp Verlag, 1997.

HROCH, Miroslav. (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

JUPP, James, CLYNE, Michael. *Multiculturalism and Integration. A Harmonious Relationship*. Canberra: Australian National University Press, 2011.

LANZ, Stephan. *Berlin aufgemischt: abendländisch, multikulturell, kosmopolitisch? Die politische Konstruktion einer Einwanderungsstadt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2007.

Les 12 travaux de l'opposition: Nos projets pour redresser la France. Documents, témoignages et essais d'actualité (Collectif). Paris: Flammarion, 2014.

PILKINGTON, Doris. *Follow the Rabbit-Proof Fence*. Brisbane: University of Queensland Press, 1996.

QVORTRUP, Matthew. *Angela Merkel*. Praha: Bourdon, 2017.

REESE, Gerhard, ROSENMAN, Amir, CAMERON, James E. (Eds.). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology and Action*. Cambridge: Academic Press, 2019.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Australská kulturní identita jako symbolická konstrukce*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Interpretace australské kultury. Akulturace a kulturní identita*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury, 2010.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Jana. *Nativní kultura Austrálie*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2009.

SARKOZY, Nicolas. *Tout pour la France*. Paris: Plon, 2016.

SARRAZIN, Thilo. *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010.

SARRAZIN, Thilo. *Der Staat an seinen Grenzen: Über Wirkung von Einwanderung in Geschichte und Gegenwart*. München: Langen-Müller, 2020.

SCHLESINGER, Jr. Arthur M. *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society*, New York: W. W. Norton & Company, 1998.

SCHOLZ, Stephan. *Willkommenskultur durch „Schicksalsvergleich“: Die deutsche Vertreibungserinnerung in der Flüchtlingsdebatte*. Berlin: Bundeszentrale für politische Bildung, 2016.

SCHREIBER, Constantin. *Inside Islam: Was in Deutschlands Moscheen gepredigt wird*. Düsseldorf: Econ Verlag, 2017.

SMELSER, Neil, BALTES, Paul (Eds.). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier, 2001.

STILZ, Anna. *Liberal Loyalty. Freedom, Obligation, and the State*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

WILSON, Shaun, MEAGHER, Gabrielle, GIBSON, Rachel, DENEMARK, David, WESTERN, Mark (Eds.). *Australian Social Attitudes: The First Report*. Sydney: University of NSW Press, 2005.

WISEMAN, John. *Global Nation? Australia and the Politics of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.